

การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและปรับปรุงภูมิทัศน์ภูป่าเปาะ จังหวัดเลย

Tourism Development and Landscape Improvement in Phu Pa Poa, Loei Province

ชนธิกาญจน์ จินใจตรง¹ วรากุล ตันชนะเทวินทร์² และวราพรรณ ผลโพธิ์³

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นบทความวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เกิดขึ้นภายใต้โครงการจัดตั้งเครือข่ายการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่พิเศษ องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) โดยมีการจัดทำแผนยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวภูป่าเปาะ จังหวัดเลย การเสนอแนะแผนแม่บทการพัฒนาและการปรับปรุงภูมิทัศน์ผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชน ตลอดจนนำไปสู่การสร้าง ความเข้าใจเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการออกแบบเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเป็นต้นแบบ ที่ชุมชนสามารถพัฒนาและแก้ไขปัญหาได้อย่างเป็นระบบ ด้วยการลงพื้นที่สำรวจ สังเกตการณ์ สัมภาษณ์และจัดประชุมเชิงปฏิบัติการกับชุมชน เพื่อระดมความคิดเห็นและวิเคราะห์ด้านการปรับปรุงภูมิทัศน์ร่วมกัน ในขั้นตอนการออกแบบและพัฒนาแบบ ชุมชนมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง ซึ่งผู้เข้าร่วมเป็นสมาชิกในชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูป่าเปาะ (องค์กรสวัสดิการชุมชน) และผู้ให้บริการนักท่องเที่ยวในพื้นที่จำนวน 40 คน ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า จุดเด่นของแหล่งท่องเที่ยวนี้ คือ จุดชมวิว 4 จุดที่สามารถชมความสวยงามของภูหอ (ภูผาเมืองเลย) ซึ่งแต่ละจุดมีทัศนียภาพที่แตกต่างกัน ทั้งระดับความสูง สภาพแวดล้อม ลักษณะภูมิทัศน์ของพื้นที่โดยรอบ จึงเกิดแนวทางออกแบบผังการพัฒนาที่แยกตามพื้นที่ของนักท่องเที่ยว ลักษณะกิจกรรม และลักษณะภูมิทัศน์ โดยจุดชมวิวที่ 1 จุดชมพระอาทิตย์ตก จุดชมวิวที่ 2 จุดปิกนิก สวนย้อมสี จุดชมวิวที่ 3 จุดชมพระอาทิตย์ขึ้น และจุดชมวิวที่ 4 จุดชมวิว 360 องศา แนวทางในการพัฒนาได้มุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาในการปรับปรุงพื้นที่เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวและภูมิทัศน์เป็นสำคัญ รวมถึงการสร้างความรู้ความเข้าใจผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อเป็นต้นแบบให้ชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืนด้วยตนเองได้ในอนาคต

คำสำคัญ: การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ภูมิทัศน์ การมีส่วนร่วมของชุมชน ภูป่าเปาะ

Abstracts

This article is a Participatory Action Research (PAR). It is a part of strategic plans with respect to the Designated Areas for Sustainable Tourism Administration (DASTA). Strategies and action plans are set by a local community participatory in tourism development in each area. This article aims to study the potential of tourist attraction, and formulate a master plan for landscape improvement through community participation in Phu Pa Poa, Loei province. It also aims to increase the knowledge and understanding of community participation in the design process, thus setting up a model for the local community to develop and solve problems systematically in tourism development. There are the field surveys, observation, interviews and workshops

¹ สาขาวิชาสหวิทยาการสภาพแวดล้อมสรรค์สร้าง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

² สาขาวิชาสถาปัตยกรรมภายใน คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ผังเมืองและนฤมิตศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

³ บริษัท ชีตแลป จำกัด

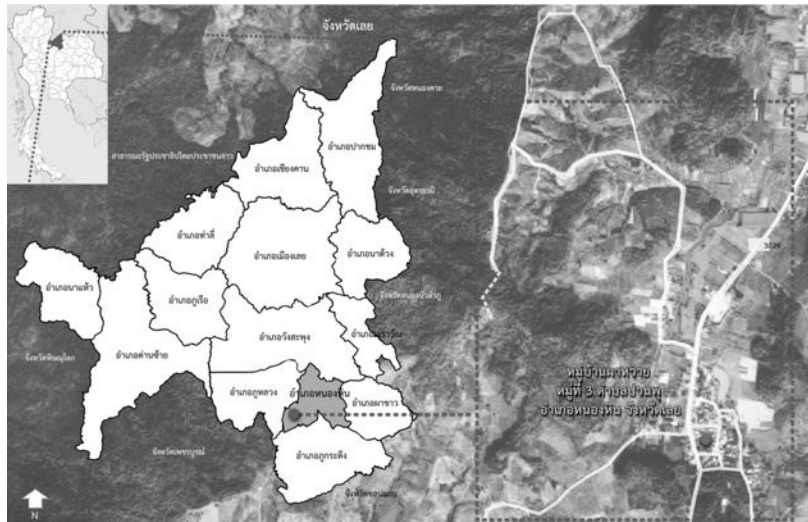
conducted with the community to brainstorm for landscape improvement. The community participated continuously during the design and development processes. Forty study participants are members of the Phu Pa Pao Eco-tourism Club (Community Welfare Organizations) and local tourist services. The results highlighted four spots in this tourist attraction where the beauty of “Fuji of Loei” can be seen. Each spot presents a different scenic view arising from variations in sea level, and natural attributes in the environment. The end objective of the development plan is to divide into areas according to the tourists’ interests, local activities and landscapes. The four spots are (i) Sunset view, (ii) Picnic in colored garden, (iii) Sunrise view, and (iv) 360 degrees viewpoint. These guidelines for tourism development will lend focus to solve the problems around improving areas for tourists and landscapes. In addition, this will set a good example for other communities to develop solutions and solve problems independently in the future.

Keywords: Tourism Development, Landscape, Community Participation, Phu Pa Poa

1. บทนำ

แหล่งท่องเที่ยวภูปาเปาะ ตั้งอยู่ในพื้นที่ชุมชนผาห้วย ตำบลปวนพ อำเภอนongหิน จังหวัดเลย มีการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน และพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติตั้งแต่ พ.ศ. 2555 ซึ่งการพัฒนาเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องจนภูปาเปาะ จังหวัดเลย กลายเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว ต่อมาได้มีการจัดตั้งชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูปาเปาะ (องค์กรสวัสดิการชุมชน) เพื่อเป็นเครือข่ายความร่วมมือในการขับเคลื่อนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวภูปาเปาะ (เครือข่ายชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูปาเปาะ) อันเป็นหนึ่งในเครือข่ายนำร่องของพื้นที่อำเภอนongหิน ตามการส่งเสริมและสนับสนุนจากสำนักงานพื้นที่พิเศษเลย (อพท.5) ภายใต้โครงการจัดตั้งเครือข่าย ดำเนินกิจกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่พิเศษ ซึ่งมีการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ และแผนปฏิบัติการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่

ปัจจุบันมีนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องทุกปี ใน พ.ศ. 2559 มีนักท่องเที่ยวกว่า 85,501 คน และมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่องในอนาคต (เครือข่ายชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูปาเปาะ, 2559; สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2560) อันเนื่องมาจากการกระตุ้นของนโยบายการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ที่ส่งเสริมให้จังหวัดเลยเป็น “เมืองต้องห้ามพลาด” ทำให้พื้นที่ไม่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้เพียงพอ โดยจุดชมวิวทั้ง 4 จุด เป็นสถานที่สำคัญในการมาเยือนแหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้ มีความชำรุดทรุดโทรมเนื่องจากไม่มีการปรับปรุงตั้งแต่ปี พ.ศ. 2555 ขาดความสวยงามในด้านทัศนียภาพ และไม่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวจำนวนมากได้ เนื่องจากขนาดของพื้นที่ระเบียงชมวิวที่จำกัด ซึ่งมีได้มีการวางแผนในการจัดการพื้นที่จุดชมวิวที่ชัดเจน รวมทั้งขาดแนวทางในการออกแบบภูมิทัศน์ในพื้นที่ ชุมชนจึงตระหนักถึงความสำคัญในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวภูปาเปาะนี้ โดยรวมกลุ่มกันในการบริหารจัดการ ซึ่งมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมพัฒนาและสนับสนุน ทั้งด้านงบประมาณและองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยตรง (โกศลย์ นามมะลิ, 2559) โดยพื้นที่ศึกษาในหมู่บ้านผาห้วยนั้นแสดงในรูปที่ 1

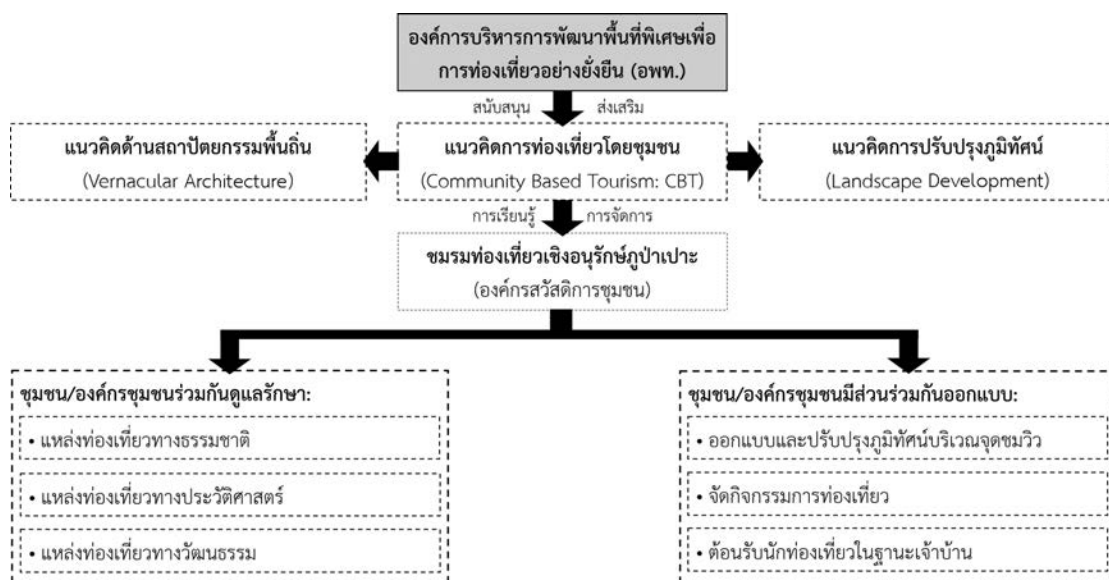

รูปที่ 1 ตำแหน่งที่ตั้งของหมู่บ้านผายาย
ที่มา: ผู้วิจัย (2559)

การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้นมุ่งเน้นการออกแบบแผนแม่บทการพัฒนาในการปรับปรุงภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยว โดยให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism Development) ภายใต้แนวคิด “การท่องเที่ยวโดยชุมชน” (Community Based Tourism: CBT) ซึ่งหมายถึงการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม โดยกำหนดทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวจากชุมชน การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อชุมชน ชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของ และชุมชนมีสิทธิในการจัดการดูแลแหล่งท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน ดังนั้นการท่องเที่ยวในรูปแบบที่เรียกว่า “การท่องเที่ยวเชิงแนวคิด” (Thematic Tourism) ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวในรูปแบบที่จุดประกายแนวคิดให้นักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวมากขึ้น ด้วยลักษณะเด่นที่เป็น “แก่น” ของการท่องเที่ยวเชิงแนวคิด นักท่องเที่ยวสามารถเลือกได้นอกกระแสนิยม การท่องเที่ยวเชิงแนวคิดที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยว อาทิ การท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานกับธรรมชาติ (Nature Based Tourism) การท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม (Cultural Based Tourism) และการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นต้น

การท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นแตกต่างจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่มุ่งศึกษาวิถีชีวิตของผู้คน ศึกษาวัฒนธรรม ความเชื่อ และมีกิจกรรมร่วมกับคนในชุมชน (ฉัตรเฉลิม งามอาจานศาล, 2551) โดยคำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม อีกทั้งมีการกำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชนและชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน ด้วยการทำงานที่ครอบคลุมทั้งการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม พร้อมกัน ซึ่งมีชุมชนเป็นเจ้าของและมีส่วนในการจัดการ (วีระพล ทองมา, 2550) โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญ ได้แก่ (1) พัฒนาคุณภาพชีวิตที่เน้นคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา เป็นกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับกิจกรรมการพัฒนาชุมชน (2) กระตุ้นส่งเสริมให้ชุมชนเข้าใจให้คุณค่า ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนให้กลับฟื้นคืนสภาพได้ (3) ก่อให้เกิดการรวมตัวกันของคนในชุมชน ที่เผชิญต่อผลกระทบทางการท่องเที่ยวแบบเดิม ให้เข้ามามีส่วนร่วมจัดการลดผลกระทบดังกล่าว และจัดระเบียบชุมชนให้เป็นระบบที่ทำให้ชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข (4) เป็นเครื่องมือการเผยแพร่ให้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องของวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตกับสาธารณชนภายนอก ซึ่งเป็นผลประโยชน์และรายได้ที่เกิดขึ้นต่อชุมชนเอง (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2542) จากการศึกษาวิจัยก่อนหน้านี้ที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการท่องเที่ยว (วิไลภรณ์ ชันดีสิทธิ์, 2541; พนิดดา สิงห์ครา, 2544; กนกอร รัตนอุดมสวัสดิ์, 2545) พบว่าการเสนอความคิด วางแผนและตัดสินใจ การลงมือปฏิบัติ และความต้องการด้านผลประโยชน์นั้นเป็นสิ่งพื้นฐานที่ชุมชนต้องการมีส่วนร่วม เพื่อให้ชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่รู้จักและสร้างรายได้ความมั่นคงให้ครอบครัวอีกด้วย

แหล่งท่องเที่ยวภูเขาเปาะเป็นพื้นที่ที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนามาตั้งแต่แรกเริ่ม จึงมีความเข้มแข็งทั้งด้านบุคลากร และองค์ความรู้ในการพัฒนาเรื่อยมาจนปัจจุบัน มีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่มุ่งพัฒนาการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ โดยกระตุ้นผู้เกี่ยวข้องให้ตระหนักและมีส่วนร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ศิริรัตน์ โตสัมพันธ์มงคล, 2549) ดังนั้นแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงมีความสอดคล้องต่อการพัฒนาพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวภูเขาเปาะโดยพื้นฐาน และผลลัพธ์ที่ตามมา คือ คนในท้องถิ่นอยากรู้จักตนเอง เกิดความภาคภูมิใจในตนเอง การท่องเที่ยวจะเกิดความชัดเจนมากขึ้น โดยที่ชุมชนได้นำเสนอตัวต่อสาธารณะ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นหัวใจสำคัญของการท่องเที่ยว นอกเหนือจากการปลูกสำนึกของชุมชนแล้วยังเป็นการสร้างจิตสำนึกของนักท่องเที่ยวต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการเห็นคุณค่าทางวัฒนธรรมของชุมชนที่ได้เข้ามาเยี่ยมเยือน ดังนั้นการศึกษานี้มีเป้าหมายสำคัญ คือ แนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ และการสร้างความรู้ความเข้าใจในเรื่องการมีส่วนร่วม (Participatory Action) ในกระบวนการออกแบบเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ในส่วนผังการพัฒนาพื้นที่และการออกแบบปรับปรุงภูมิทัศน์ที่เหมาะสมกับสภาพภูมิประเทศ เพื่อเป็นต้นแบบให้ชุมชนพัฒนาและแก้ไขปัญหาโดยชุมชนเองได้อย่างเป็นระบบยิ่งขึ้นในอนาคต การดำเนินการศึกษานี้มีกรอบแนวคิดและขั้นตอน ดังแสดงในรูปที่ 2

รูปที่ 2 กรอบแนวคิดในกระบวนการออกแบบเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของการศึกษาวิจัย
ที่มา: ผู้วิจัย (2559)

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การศึกษานี้เกิดขึ้นภายใต้โครงการจัดตั้งเครือข่ายการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่พิเศษ โดยมีการจัดทำแผนยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ ซึ่งได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจาก อพท.5 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวภูเขาเปาะด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อเป็นต้นแบบให้ชุมชนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนเอง ขอบเขตของพื้นที่ศึกษา คือ บริเวณจุดชมวิวทั้ง 4 จุดสำคัญ และเส้นทางสัญจรจากจุดบริการไปยังจุดชมวิวของแหล่งท่องเที่ยวภูเขาเปาะ โดยวัตถุประสงค์สำคัญ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว
2. เพื่อเสนอแนวทางในการออกแบบผังพัฒนาและปรับปรุงภูมิทัศน์ที่เหมาะสมกับสภาพของพื้นที่ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน

3. วิธีดำเนินการศึกษาวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ที่มีระบบระเบียบที่ชัดเจน ค้นคว้าหาข้อเท็จจริง และการแก้ปัญหาเพื่อการพัฒนาชุมชนในระดับท้องถิ่นด้วยการเปิดโอกาสให้คนในชุมชนท้องถิ่นเข้ามา ร่วมกันค้นหาหาข้อมูล การให้ข้อมูลความเป็นจริง แนวทางการพัฒนาที่เหมาะสม และให้มีการขับเคลื่อนมวลสมาชิกเข้าด้วยกัน ตามวัตถุประสงค์หลักที่ต้องการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวภูเขาป่าเขาด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อเป็นต้นแบบ ของชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในอนาคต โดยวิธีการดำเนินการวิจัยนี้ประกอบด้วย 5 ส่วนหลัก ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.1 ขั้นตอนในการศึกษา

ผู้วิจัยได้แบ่งลำดับขั้นตอนในการศึกษาออกเป็น 5 ขั้นตอนหลัก คือ (1) การเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐาน ที่เกี่ยวกับ ลักษณะทางกายภาพ บริบทที่ตั้ง สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ลักษณะทางสถาปัตยกรรม เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และ ลักษณะของกิจกรรม โดยใช้เครื่องมือการอ้างอิงเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แผนที่ ภาพถ่าย การสำรวจพื้นที่ ภาคสนาม (Field Survey) การสังเกตการณ์ (Observation) และการสัมภาษณ์โดยทั่วไป (Interview) (2) การเก็บรวบรวม ข้อมูลเชิงลึก ด้วยการสนทนากลุ่ม (Focus Group) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อรับฟังความคิดเห็น ของคนในชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง การวิเคราะห์ SWOT ด้านการปรับปรุงภูมิทัศน์ และรับฟังข้อคิดเห็นร่วมกันเพื่อพัฒนา แหล่งท่องเที่ยวด้านการออกแบบโดยชุมชน (3) กระบวนการออกแบบ (Design Process) เพื่อจัดทำผังการพัฒนาในการปรับปรุง ภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวภูเขาป่าเขา (Master Plan) และการจัดทำแบบขยายผังบริเวณเฉพาะส่วนสำคัญ (Typical Layout) (4) การวิเคราะห์และสังเคราะห์ เพื่อเสนอแนวคิดในการปรับปรุงภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวภูเขาป่าเขา และ (5) ข้อเสนอแนะ ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ทั้งแผนการดูแลรักษาโดยรวม และไม่ยึดต้นไม้คลุมดินที่เสนอแนะให้ใช้ได้ในพื้นที่ ดังรูปที่ 3

รูปที่ 3 ขั้นตอนในการศึกษา

ที่มา: ผู้วิจัย (2559)

3.2 กลุ่มเป้าหมาย

ผู้มีส่วนร่วมในการศึกษาวิจัยนี้ ได้แก่ ชุมชนหมู่บ้านผาห้วย อพท.5 และผู้วิจัย ที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมแต่ละขั้นตอนในการศึกษา เพื่อนำไปสู่การจัดทำแผนแม่บทการพัฒนาและปรับปรุงภูมิทัศน์ที่เหมาะสมกับสภาพภูมิประเทศของพื้นที่ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ทั้งนี้ชุมชนหมู่บ้านผาห้วยยังเป็นกลุ่มเป้าหมายที่ได้รับความรู้ความเข้าใจในเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการออกแบบเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนเองได้อย่างเป็นระบบยิ่งขึ้น โดยกำหนดให้กลุ่มตัวอย่าง คือ ประชากรหมู่บ้านผาห้วยที่เป็นสมาชิกในชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ป่าเปาะและผู้ให้บริการนักท่องเที่ยวในพื้นที่ ซึ่งเข้าร่วมกิจกรรมด้วยความสมัครใจจำนวน 40 คน เนื่องจากสมาชิกในชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ป่าเปาะเป็นกลุ่มเป้าหมายลำดับแรกที่เกี่ยวข้องใกล้ชิดกับแหล่งท่องเที่ยวมากที่สุด และเป็นกลุ่มที่ต้องดำเนินตามแผนปฏิบัติการในการพัฒนา

3.3 วิธีและเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย

ในขั้นตอนแรกเป็นการสำรวจข้อมูลพื้นฐาน มีการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ประกอบกับการลงพื้นที่สำรวจด้วยการสังเกตการณ์และเก็บข้อมูลในด้านกายภาพ ในเรื่องสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมสภาพภูมิทัศน์และพืชพรรณเดิมในพื้นที่ สภาพทางกายภาพและการตั้งถิ่นฐาน และลักษณะสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น รวมทั้งสัมภาษณ์แบบกลุ่มย่อย (Focus Group Interview) ประชากรในชุมชนหมู่บ้านผาห้วย จากนั้นจึงสำรวจข้อมูลเชิงลึก โดยจัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อระดมความคิดเห็นจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและการวิเคราะห์ SWOT ด้านการปรับปรุงภูมิทัศน์ร่วมกัน รวมทั้งการจัดการประชุมรับฟังความต้องการและข้อคิดเห็นในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวด้านการออกแบบโดยชุมชนเอง เพื่อเป็นฐานข้อมูลด้านอุปสงค์และแนวทางในการออกแบบเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

ลำดับถัดมาเป็นส่วนกระบวนการออกแบบเพื่อจัดทำผังการพัฒนาในการปรับปรุงภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวและแบบขยายผังบริเวณเฉพาะส่วนสำคัญนั้น โดยนำเสนอแนวคิดและร่างแผนแม่บทในการพัฒนาต่อชุมชน มีการประชุมรับฟังและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างผู้มีส่วนร่วมในการศึกษาวิจัยนี้ ทั้งชุมชนหมู่บ้านผาห้วย สำนักงานพื้นที่พิเศษเลยและผู้วิจัย จากนั้นจึงวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้ เพื่อนำไปสู่ข้อเสนอแนะในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว โดยเฉพาะพื้นที่บริเวณจุดชมวิวสำคัญทั้งสิ้น

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

งานวิจัยนี้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานและข้อมูลเชิงลึกที่ได้จากการสำรวจ สัมภาษณ์และประชุมรับฟังความคิดเห็น โดยแบ่งเป็นหัวเรื่องสำคัญ ได้แก่ สภาพปัญหาต่างๆ สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมสภาพภูมิทัศน์และพืชพรรณเดิมในพื้นที่ สภาพทางกายภาพ ลักษณะสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น และกิจกรรมการท่องเที่ยว เพื่อสะดวกในการวิเคราะห์ข้อมูลในแต่ละประเด็นที่แตกต่างกัน

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

จากข้อมูลที่รวบรวมมานั้น มีการวิเคราะห์เชิงพรรณนาสำหรับรายละเอียดของพื้นที่ในด้านกายภาพ เพื่อการออกแบบผังการพัฒนาและแนวทางในการปรับปรุงภูมิทัศน์ที่เหมาะสมกับสภาพภูมิประเทศของพื้นที่ และยังวิเคราะห์เปรียบเทียบจุดอ่อนจุดแข็งและประเมินความเป็นไปได้สำหรับพื้นที่ในบริเวณจุดชมวิวด้านต่างๆ ตำแหน่งที่ตั้ง การเข้าถึง สภาพภูมิประเทศ สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ สาธารณูปโภค อาคารและสิ่งก่อสร้างเดิม และทางการสัญจรโดยรวม

4. ผลการวิจัย

การเสนอแนะแนวทางในการออกแบบผังพัฒนาและการปรับปรุงภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวภูป่าเปาะผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชน นำมาสู่ผลการวิจัยที่สามารถจำแนกออกเป็น ประเด็นหลัก คือ (1) ความต้องการและศักยภาพของชุมชน (2) ศักยภาพของพื้นที่บริเวณจุดชมวิว (3) กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการออกแบบเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และ (4) แนวทางในการออกแบบผังการพัฒนา โดยมีรายละเอียดดังนี้

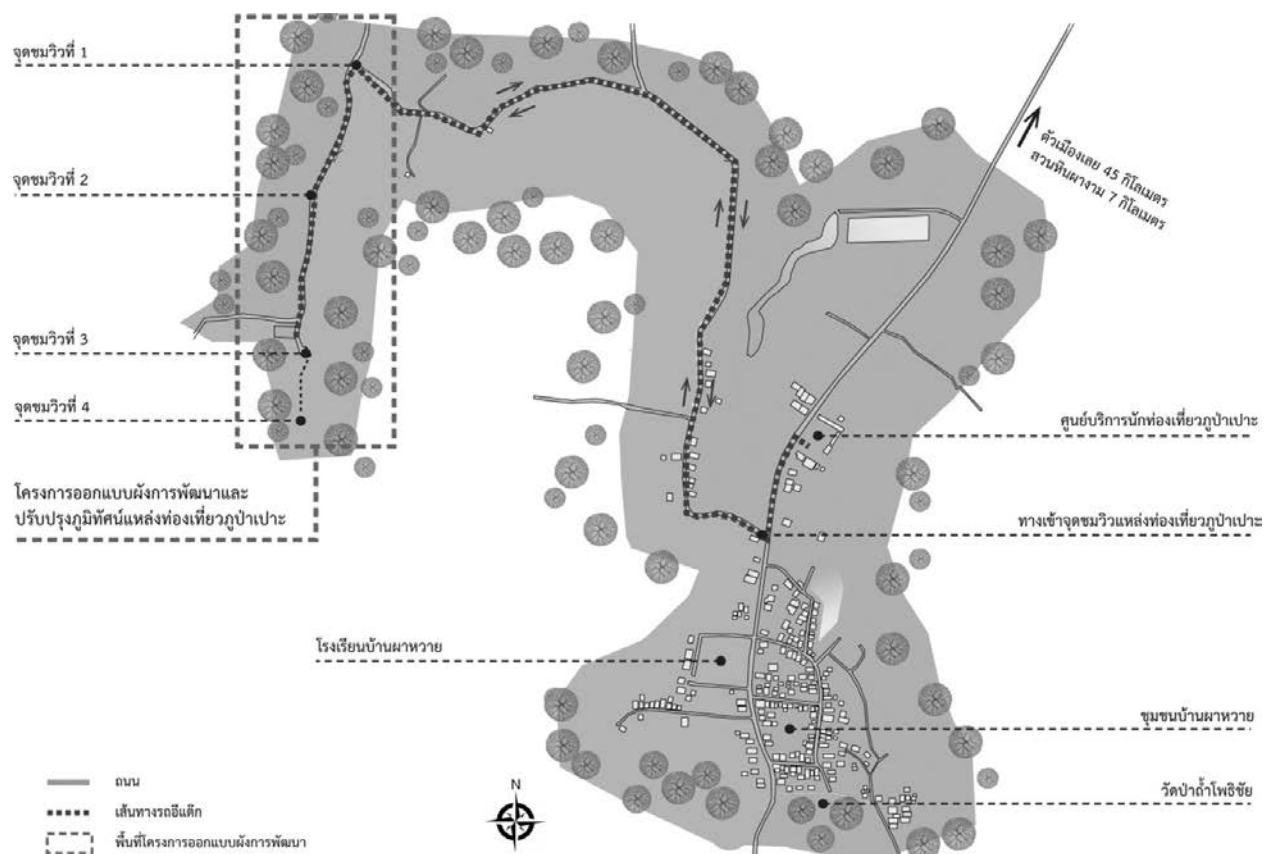
4.1 ความต้องการและศักยภาพของชุมชน

จากประชุมรับฟังความต้องการและข้อคิดเห็นของชุมชน ประกอบกับการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง สามารถสรุปประเด็นปัญหาและข้อบกพร่องหลักของแหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้ ในประเด็นเรื่องความขาดทรวดทโรม ความสวยงาม และข้อจำกัดในการรองรับนักท่องเที่ยวจำนวนมาก โดยที่สาเหตุสำคัญมาจากการขาดการวางแผนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่ชัดเจน อันรวมถึงผังพัฒนาและแนวทางปฏิบัติ ซึ่งชุมชนเองได้ตระหนักถึงความสำคัญในส่วนนี้และต้องการปรับปรุง จึงสามารถกำหนดจุดมุ่งหมายหลักในการพัฒนาเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวนี้ คือ การปรับปรุงภูมิทัศน์ให้ดีขึ้น ชุมชนลงมือปฏิบัติและดูแลรักษาได้เอง ทั้งนี้กลุ่มตัวอย่างให้ความคิดเห็นในการพัฒนาไปในทิศทางเดียวกัน อาทิเช่น การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม รักษาความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติเดิมและที่ชาวบ้านร่วมกันปลูกเพิ่ม การสร้างทัศนียภาพให้สวยงามและหลากหลายเพื่อดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นการแสดงถึงความรู้ความเข้าใจในเรื่องสภาพพื้นที่ ทรัพยากรธรรมชาติ บรรยากาศทาง การท่องเที่ยว และแนวทางในการบริการนักท่องเที่ยว รวมทั้งยังแสดงถึงความภาคภูมิใจต่อพื้นที่ของคนในชุมชน แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงสอดคล้องต่อการพัฒนาพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวภูป่าเปาะนี้

4.2 ศักยภาพของพื้นที่บริเวณจุดชมวิว

พื้นที่แหล่งท่องเที่ยวภูป่าเปาะในชุมชนบ้านผาห้วย หมู่ 3 ตำบลปวนพ อำเภอนองหิน จังหวัดเลย ตั้งอยู่ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูแก้ว-ภูกระแต มีจุดเด่นที่จุดชมวิว 4 จุดบนความสูงประมาณ 900 เมตรจากระดับน้ำทะเล สามารถเข้าถึงจุดชมวิวแต่ละจุดได้ด้วยการใช้บริการรถอีแต๊กของชุมชน (ไม่อนุญาตให้นำรถยนต์ส่วนบุคคลขึ้นไปยังจุดชมวิว) เนื่องจากเป็นการส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวใช้บริการรถอีแต๊กของชาวบ้าน เพื่อสร้างรายได้ให้กับคนในพื้นที่ การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวนี้สามารถใช้ทางหลวงชนบท ลย. 3029 ผาห้วย-หนองหิน ซึ่งห่างจากอำเภอนองหิน 20 กิโลเมตร (รูปที่ 4)

ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญของภูป่าเปาะ คือ ความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ ที่ชาวบ้านร่วมกันรณรงค์ไม่ตัดไม้ทำลายป่า ทั้งยังร่วมกันปลูกต้นไม้เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว เช่น ต้นพญาเสือโคร่ง ดอกบัวตอง และทุ่งดอกปอเทือง เป็นต้น และทรัพยากรธรรมชาติสำคัญอีกอย่าง คือ ทัศนียภาพที่สวยงามและมีความหลากหลาย คือ สามารถมองเห็นภูหอในอำเภอกุหลอง ที่ตั้งตระหง่านอยู่ทางทิศตะวันตก ภูหอมีลักษณะพิเศษ คือ เป็นภูเขายอดตัดเป็นที่ราบบนภู คล้ายภูเขาไฟฟูจิยามาในประเทศญี่ปุ่น จึงได้รับการขนานนามและรู้จักในชื่อ “ฟูจิเมืองเลย” (รูปที่ 5) โดยเฉพาะช่วงเวลาที่เมฆขาวปกคลุมดูสวยงามมองเห็นทิวเขามากมาย ที่มีรูปทรงเป็นเอกลักษณ์คล้ายหุ่นหิมะในประเทศจีน ที่จุดสูงสุดของภูป่าเปาะสามารถมองเห็นภูเขาได้รอบทิศ ชมพระอาทิตย์ขึ้นและตกได้ พืชพรรณเดิมในพื้นที่บริเวณจุดชมวิวทั้งหมดหลากหลายและแตกต่างกัน (ตารางที่ 1)

รูปที่ 4 เส้นทางเชื่อมต่อและตำแหน่งที่ตั้งของจุดชมวิวทั้ง 4 จุด ซึ่งเป็นสถานที่สำคัญในการมาเยือนแหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้
ที่มา: ผู้วิจัย (2559)

รูปที่ 5 ทศนียภาพที่สวยงามและทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญของภูป่าเปะจากบริเวณจุดชมวิวทั้ง 4 จุด
ที่มา: ผู้วิจัย (2559)

ตารางที่ 1 พืชพรรณเดิมในพื้นที่บริเวณจุดชมวิวทั้ง 4 จุด

จุดชมวิว	รายละเอียดของพืชพรรณเดิม	ศักยภาพของพื้นที่	ปัญหาที่พบ
จุดที่ 1	มีไม้ยืนต้น คือ ต้นพญาเสือโคร่งความสูง 2-3 เมตร ต้นสนฉัตร มีไม้พุ่ม ไม้ดอก และไม้คลุมดิน คือ ดอกบัวตอง คริสต์มาสขาว บัลลังก์ทับทิม หุปลາซ้อน วานสีทิส	เป็นจุดที่มองเห็นภูเขาได้ชัดเจนและสวยงามทางทิศตะวันตก เป็นจุดที่นักท่องเที่ยวนิยมมาดูพระอาทิตย์ตก	ระเบียงชมวิวมียขนาดเล็กและทรุดโทรม รองรับนักท่องเที่ยวได้จำกัด และภูมิทัศน์โดยรอบยังไม่สวยงามนัก
จุดที่ 2	มีไม้ยืนต้น คือ ต้นพญาเสือโคร่งความสูง 2-4 เมตร สนสามใบ ต้นแค ต้นลีลาวดี มีไม้พุ่ม ไม้ดอกและไม้คลุมดิน คือ คริสต์มาสขาว กาบหอยต่างชมพู ดาวกระจาย	มีพื้นที่กว้างขวางสามารถชมวิวดูได้ทั้งสองฝั่งถนนในทิศตะวันตกและตะวันออก	ระเบียงชมวิวมียขนาดเล็กและทรุดโทรม ภูมิทัศน์โดยรอบยังไม่สวยงามนัก และไม่มี การจัดระเบียบการสัญจร
จุดที่ 3	มีไม้ยืนต้น คือ พญาเสือโคร่ง ไม้เลื้อย มีไม้พุ่ม ไม้ดอกและไม้คลุมดิน คือ ปอเทือง กระตุมทอง บัวตอง วานสีทิส คริสต์มาสแดง	เป็นจุดที่มองเห็นหมู่บ้าน และชมพระอาทิตย์ขึ้นจากมุมสูง มองเห็นภูเขาได้ในระยะไกล	ระเบียงชมวิวมียขนาดเล็กและทรุดโทรม รองรับนักท่องเที่ยวได้จำกัด และภูมิทัศน์โดยรอบยังไม่สวยงามนัก
จุดที่ 4	มีไม้ยืนต้น คือ พญาเสือโคร่ง ไม้เลื้อย บริเวณทางขึ้น-ลง มีไม้พุ่ม ไม้ดอกและไม้คลุมดิน คือ ปอเทือง บัวตอง	เป็นจุดที่อยู่สูงที่สุด สามารถชมวิวดูได้รอบจากมุมสูง เห็นภูเขาได้ชัดเจน	ยังไม่มีสิ่งปลูกสร้างใดๆ ทั้ง ศาลาพักผ่อนบังแดดบังฝน และระเบียงชมวิวที่ปลอดภัย

ที่มา: ผู้วิจัย (2559)

ทัศนียภาพของภูป่าเปาะมีจุดเด่นที่จุดชมวิวที่สามารถมองเห็นภูเขา ที่ตั้งตระหง่านอยู่ทางทิศตะวันตก โดยจุดชมวิว 4 จุด แต่ละจุดห่างกันประมาณ 200 เมตร ลดหลั่นตามความสูง โดยจุดแรกเป็นจุดชมวิวที่สวยงามที่สุด ไม่มีอะไรบังสายตาสามารถมองเห็นวิวของภูเขาได้ไกลที่สุด ตรงจุดนี้มีระเบียงยื่นออกไปสำหรับให้นักท่องเที่ยวได้มายืนชมวิวของภูเขาได้อย่างใกล้ชิด จุดที่สองก็จะเห็นวิวของภูเขาในอีกมุมแบบกว้างไกลที่แตกต่างจากจุดแรก จุดนี้มีระเบียงชมวิวเช่นกัน ส่วนจุดที่สามสามารถมองเห็นทัศนียภาพทิวเขาสวยงาม สามารถชมทุ่งดอกปอเทืองกว้างใหญ่อยู่เบื้องล่าง จากระเบียงไม้ที่ยื่นออกไปสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยว และจุดสุดท้ายต้องเดินเท้าขึ้นไปอีกประมาณ 200 เมตร เป็นจุดสูงสุดสามารถมองเห็นวิวได้ 360 องศา จุดสูงสุดของภูป่าเปาะสามารถมองเห็นภูเขาได้รอบทิศ ชมพระอาทิตย์ขึ้นและตกได้ในจุดเดียวกัน นอกจากนี้ยังสามารถมองเห็นอุทยานแห่งชาติภูผาม่าน อำเภอภูผาม่าน จังหวัดขอนแก่น อุทยานแห่งชาติน้ำหนาว อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ วนอุทยานแห่งชาตินาญ-น้ำโสม อำเภอ น้ำโสม จังหวัดอุดรธานี และถ้ำเอราวัณ อำเภอนาวัง จังหวัดหนองบัวลำภูได้อีกด้วย

สำหรับสาธารณูปโภคในพื้นที่นั้นยังขาดแคลนสาธารณูปโภค ประเภทน้ำและไฟ เช่น ห้องน้ำ และไฟส่องสว่าง เป็นต้น ในขณะที่อาคารและสิ่งก่อสร้างเดิมมีลักษณะไม่คงทนถาวรในบริเวณจุดชมวิวทั้ง 4 จุด มีศาลาไม้ หลังคากระเบื้องระเบียงไม้ ป้ายสื่อความหมายขนาดเล็ก ม้านั่งและชิงช้าไม้ ซึ่งสิ่งก่อสร้างส่วนใหญ่อยู่ในสภาพค่อนข้างดี แต่พบว่ามีเพียงพอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งระเบียงไม้ในบริเวณจุดที่ 1 ที่มีสภาพทรุดโทรมและมียขนาดเล็กไม่เพียงพอต่อการรองรับนักท่องเที่ยวในปัจจุบัน นอกจากนั้นเส้นทางสัญจรขึ้นภูป่าเปาะมีเพียงเส้นทางเดียว เมื่อนักท่องเที่ยวขึ้นไปยังภูป่าเปาะและเยี่ยมชมจุดชมวิวทั้ง 4 จุดจนครบ จะต้องเดินทางกลับเส้นทางเดิม โดยเส้นทางขึ้นภูป่าเปาะนั้นเชื่อมต่อกับถนนผาห้วย-หนองหิน สภาพพื้นที่

ทั้งสองข้างทางมีความหลากหลายทั้งด้านทิวทัศน์และลักษณะทางธรรมชาติ และยังคงมีชาวบ้านอยู่อาศัยบริเวณริมสองข้างทาง ลักษณะถนนในปัจจุบันเป็นถนนหินคลุกตลอดเส้นทาง ดังรูปที่ 5

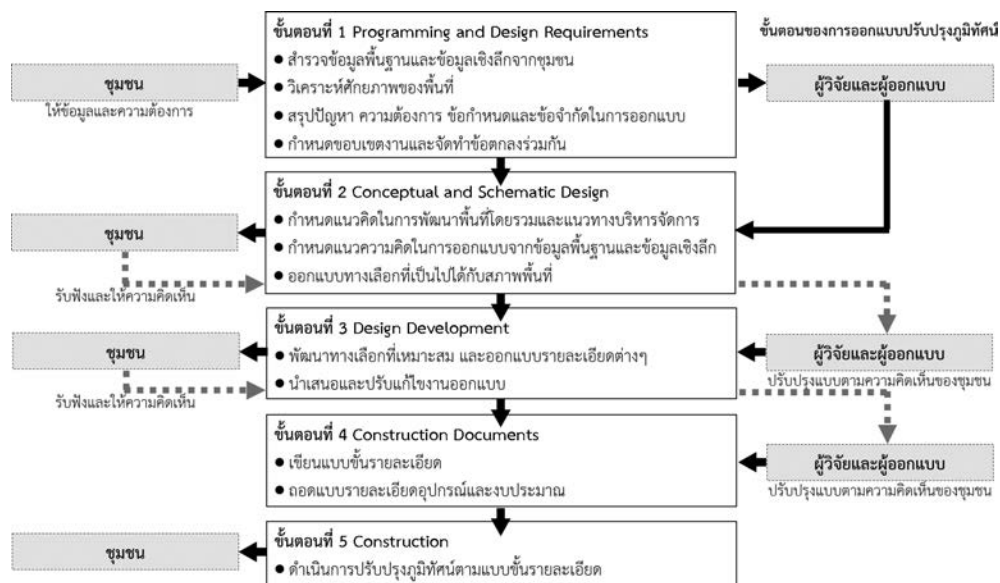
4.3 กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการออกแบบเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

จากการศึกษาพบว่าผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนนั้นร่วมกันศึกษาศักยภาพของพื้นที่ ทั้งความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว สภาพของพื้นที่ การกำหนดบทบาทหน้าที่ผู้รับผิดชอบแนวทางในการบริหารจัดการ เพื่อกำหนดเป้าหมายในการพัฒนาร่วมกัน อันนำไปสู่การออกแบบและการปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยว โดยที่ชุมชนมีการดำเนินการในแต่ละส่วนในข้างต้นมาแล้ว แต่ยังขาดการลำดับขั้นตอนและพิจารณาแนวปฏิบัติดังกล่าวในขั้นต้น รวมทั้งความรู้ความเข้าใจในกระบวนการออกแบบเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้เกิดการปรับปรุงพื้นที่ในแต่ละส่วนอย่างกระจัดกระจายและดำเนินการปรับปรุงพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวตลอดเวลา เป็นการสิ้นเปลืองทั้งด้านงบประมาณและด้านบุคลากรดังนั้นการถ่ายทอดให้ชุมชนเกิดความรู้ความเข้าใจในกระบวนการออกแบบเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว เป็นกลไกพื้นฐานสำคัญที่สร้างประสิทธิภาพในการพัฒนาอย่างยั่งยืน

รูปที่ 6 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการประชุมระดมความคิดเห็นในกระบวนการออกแบบและการร่วมมือพัฒนาพื้นที่จุดชมวิว
ที่มา: ผู้วิจัย (2559)

กระบวนการออกแบบเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในการวิจัยนี้ ชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนการพัฒนาพื้นที่ และการออกแบบปรับปรุงภูมิทัศน์ให้สวยงามเหมาะสมกับสภาพภูมิประเทศ โดยมี อพท.5 เป็นพี่เลี้ยงคอยให้คำแนะนำชุมชนตลอดการดำเนินงาน ในแต่ละขั้นตอนของการออกแบบตั้งแต่การกำหนดกรอบแนวคิดในการพัฒนาจนนำไปสู่การลงมือปรับปรุงพื้นที่ จากการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการระหว่างชุมชน อพท.5 และผู้วิจัยนั้นเป้าหมายของแหล่งท่องเที่ยวและทิศทางในการออกแบบมีความชัดเจนในระดับหนึ่ง แต่แปลความของทิศทางในการออกแบบเหล่านั้นมาสู่แนวทางการปรับปรุงที่เป็นรูปธรรมไม่ได้ ในส่วนการนำเสนอแบบร่างของงานออกแบบจึงมีส่วนสำคัญมากในการนำเสนอภาพในใจออกมาเป็นรูปธรรม การจัดทำร่างตัวอย่างของแนวทางในการพัฒนาและการออกแบบทางเลือก (Schematic Design) สามารถช่วยในการสื่อสารความนึกคิดต่างๆ ของแต่ละฝ่ายให้เข้าใจตรงกันได้ จากนั้นจึงจัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อร่วมกันพัฒนาทางเลือกในการออกแบบร่วมกันจนเกิดเป็นผังพัฒนาและแนวทางในการปรับปรุงภูมิทัศน์ที่เหมาะสมกับสภาพภูมิประเทศของพื้นที่ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน (รูปที่ 6) สิ่งที่น่าสนใจในกระบวนการออกแบบร่วมกันนั้น คือ ชุมชนให้ความสำคัญและมีแนวปฏิบัติในการบริหารจัดการและการรองรับนักท่องเที่ยวค่อนข้างดี เน้นการสร้างรายได้และการกระจายรายได้สู่คนในชุมชน โดยมีรายละเอียดของการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการออกแบบ ดังรูปที่ 7

รูปที่ 7 กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการออกแบบปรับปรุงภูมิทัศน์
ที่มา: ผู้วิจัย (2559)

หลังจากการดำเนินการในกระบวนการออกแบบในการศึกษาวิจัยนี้เสร็จสิ้น ชุมชนมีความรู้ความเข้าใจกระบวนการทำงานระหว่างหน่วยงานภายนอกและชุมชนเองเกิดขึ้น สามารถนำความรู้ความเข้าใจในเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการออกแบบนี้เป็นต้นแบบในการดำเนินงานกับหน่วยงานภายนอกได้เองและเป็นระบบยิ่งขึ้น ซึ่งผู้วิจัยได้เสนอแนะรายละเอียดอื่นเพิ่มเติมในกรณีที่ชุมชนอาจพบปัญหา หรือความต้องการและขอบเขตงานในการพัฒนาพื้นที่แตกต่างจากการศึกษาวิจัยนี้ อันเป็นสิ่งที่ชุมชนต้องพิจารณาด้วย ได้แก่ ระยะเวลาในการดำเนินงาน พฤติกรรมและรูปแบบการใช้สอยพื้นที่ รูปแบบของผลลัพธ์ที่ต้องการแนวทางในการบริหารจัดการและการดูแลรักษา เป็นต้น

4.4 แนวทางในการออกแบบผังการพัฒนา

การปรับปรุงภูมิทัศน์และพื้นที่ใช้สอยในส่วนนี้ได้พิจารณาถึง (1) การแยกพื้นที่ของนักท่องเที่ยวและกิจกรรมที่แตกต่างกันให้ชัดเจน (2) การปรับปรุงภูมิทัศน์และบรรยากาศของพื้นที่โดยรวม (3) การปรับปรุงกิจกรรมที่มีอยู่เดิมและเพิ่มกิจกรรมตามศักยภาพของพื้นที่ (4) การปรับปรุงระบบสัญจรและสิ่งอำนวยความสะดวก โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. การแยกพื้นที่ของนักท่องเที่ยวและกิจกรรมที่แตกต่างกันให้ชัดเจน เพื่อความเป็นส่วนตัวและการควบคุมดูแลให้บริการที่สะดวกมากขึ้น ได้แก่ บริเวณสำหรับชมวิวนั้นมุมมองที่ไม่ควรมีอะไรมาบังทัศนียภาพ ควรเป็นพื้นที่เปิดโล่งในพื้นที่ที่มีจุดชมวิวทั้งหมด 4 จุด และจุดที่สามารถมองเห็นทัศนียภาพของภูหอ หรือฟูจิเมืองเลยได้สวยงามที่สุด คือ จุดชมวิวที่ 1 และในแต่ละจุดชมวิวก็จะมีหลากหลายของทัศนียภาพที่แตกต่างกัน จึงเป็นเหตุผลที่นักท่องเที่ยวต้องเยี่ยมชมให้ครบทุก 4 จุด สำหรับบริเวณสำหรับทานอาหาร ควรเพิ่มพื้นที่เพื่อรองรับกิจกรรมนี้ตามความต้องการของนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น บริเวณที่มีความเหมาะสมนั้นจำเป็นต้องพิจารณาจากหลายปัจจัย เช่น ขนาดของพื้นที่ ศาลาพัก ที่จอดรถ ห้องสุขา เป็นต้น นอกจากนี้ยังต้องคำนึงถึงการบริหารจัดการขยะพลาสติกอีกด้วย ส่วนบริเวณสำหรับการถ่ายรูปทัศนียภาพที่สวยงามจากมุมมองด้านนอกแล้ว การถ่ายรูปกับป้ายสื่อความหมายหรือสัญลักษณ์ของภูป่าเปาะที่แทนด้วยคำพูดต่างๆ เช่น คุณคือผู้พิชิตภูป่าเปาะ จุดชมวิว 360 องศา เป็นต้น บริเวณเหล่านี้ก็สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวและช่วยกระจายการกระจุกตัวของนักท่องเที่ยวได้เช่นกัน จึงควรพัฒนาและปรับปรุงป้ายสื่อความหมายในบริเวณจุดชมวิว และนอกจากนั้นยังสามารถปลูกไม้ดอกไม้ประดับเพื่อเพิ่มความหลากหลายหรือกิจกรรมสำหรับถ่ายรูปให้กับพื้นที่อีกด้วย นอกจากนี้บริเวณสำหรับที่จอดรถควรระวังการบดบังทัศนียภาพ โดยจัดเตรียมพื้นที่สำหรับจอดรถเป็นสัดส่วนและไม่ปะปนกับบริเวณทางเดินชมวิว

2. การปรับปรุงภูมิทัศน์และบรรยากาศของพื้นที่โดยรวมเป็นอีกส่วนสำคัญที่ต้องพิจารณา ภูมิทัศน์เดิมมีความเป็นธรรมชาติและมีการปลูกไม้ดอกเพื่อความสวยงามดึงดูดนักท่องเที่ยว เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ให้ความรู้สึกพักผ่อน ผ่อนคลาย และสงบเงียบ ควรรักษาเอกลักษณ์ความเป็นธรรมชาติที่สวยงามและสมบูรณ์ของพื้นที่ไว้ สำหรับสิ่งก่อสร้างควรกลมกลืนกับธรรมชาติ เรียบง่ายไม่โดดเด่นเนื่องจากพื้นที่ตั้งอยู่ในเขตอนุรักษ์ภูเขาค้อ-ภูกระแต แต่มีความคงทนถาวร ใช้งานได้ในระยะยาว เพราะที่ตั้งอยู่สูง มีแสงแดดจัดและลมแรง ควรมีทางเดินเท้าที่ยกระดับจากพื้นดินในบริเวณที่เป็นพื้นดินหรือพื้นลูกรัง เนื่องจากสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ในฤดูฝน โดยมีรายละเอียดเนื้อหาตามภูมิสถาปัตยกรรมในแต่ละพื้นที่ ดังนี้ (รูปที่ 8)

- จุดชมวิวที่ 1 จุดชมพระอาทิตย์ตก สามารถมองเห็นภูหอ หรือภูจิเมืองเลยได้ชัดเจนและสวยงามที่สุดทางทิศตะวันตก จึงเป็นจุดที่นักท่องเที่ยวนิยมขึ้นมาดูพระอาทิตย์ตก การออกแบบปรับปรุงภูมิทัศน์ในบริเวณนี้ จึงเน้นการใช้ต้นไม้พุ่มหรือไม้ดอกที่ไม่โดดเด่นทัศนียภาพของการชมวิวกุหลาบ และเสนอแนะให้เน้นการปลูกต้นคริสต์มาสขาว ซึ่งเป็นไม้พุ่มเตี้ยที่มีใบเป็นสีเขียวคล้ายหิมะและใบจะเปลี่ยนสีในฤดูหนาว ฤดูแห่งการท่องเที่ยวนั่นเอง และเน้นการปลูกต้นไม้ที่ส่งเสริมทัศนียภาพและความสวยงามในการถ่ายภาพในมุมมองของยอดภูหอ ด้วยสนหลายพันธุ์เพื่อเพิ่มความร่มรื่นให้กับพื้นที่บริเวณรอบข้าง

- จุดชมวิวที่ 2 จุดปิกนิก ณ สวนย่อมสี่ มีความเหมาะสมต่อการพัฒนาพื้นที่เป็นจุดพักรับประทานอาหารเนื่องจากมีพื้นที่กว้างขวางสามารถชมวิวดูทั้งสองฝั่งถนน เพิ่มศาลาปิกนิกสำหรับนั่งพักผ่อน จัดระเบียบการสัญจรและการจอดรถอีแต็กเพิ่มขึ้น ซึ่งช่วยกระจายนักท่องเที่ยวจากจุดชมวิวที่ 1 ซึ่งเป็นจุดที่สวยงามและเป็นที่ยอมรับอยู่แล้ว แนวความคิดในการพัฒนาจึงเน้นการใช้ไม้ดอกไม้ประดับเพื่อเพิ่มความสวยงามให้กับพื้นที่และดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเยือนเพื่อถ่ายรูปได้

- จุดชมวิวที่ 3 จุดชมพระอาทิตย์ขึ้น เชื่อมต่อจากจุดชมวิวที่ 2 ไต่ระดับความชันขึ้นไปยังจุดชมวิวที่ 3 ริมสองฝั่งถนน เสนอแนะให้ปลูกต้นพญาเสือโคร่งเต็มพื้นที่เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว ในบริเวณนี้มีลานจอดรถสำหรับนักท่องเที่ยวที่มาเยือนจุดชมวิวที่ 3 และ 4 สำหรับจุดนี้สามารถมองเห็นภูหอ (ภูจิเมืองเลย) ได้ในระยะไกล ซึ่งเป็นทัศนียภาพของยอดทิวภูเขาอย่างชัดเจนทางทิศตะวันออก และมีทุ่งปอเทืองขนาดใหญ่อยู่เบื้องล่าง ซึ่งมีความเหมาะสมต่อการนั่งชมพระอาทิตย์ขึ้นในยามเช้า สำหรับควรปลูกพืชคลุมดินตรงกำแพงดินลานจอดรถ เพื่อความสวยงามและป้องกันการพังทลายของหน้าดินในอนาคต และเพิ่มการตกแต่งด้วยไม้ดอกไม้ประดับตรงบริเวณบันไดทางขึ้นและด้านหน้าระเบียงชมวิว

- จุดชมวิวที่ 4 จุดชมวิว 360 องศา สำหรับจุดนี้นักท่องเที่ยวต้องเดินเท้าด้วยระยะทางค่อนข้างลาดชันประมาณ 200 เมตร เท่านั้น ทัศนียภาพสองข้างทางตลอดเส้นทางเดินนั้นเป็นป่าไผ่และเมื่อถึงยอดภูป่าเปาะจะพบลานกว้างขนาดใหญ่ ซึ่งสามารถชมวิว 360 องศาได้ในจุดนี้ สำหรับจุดนี้ยังไม่มีสิ่งก่อสร้างใด จึงเสนอแนะให้สร้างซุ้มทางเดินไม้สำหรับบังแดดและปลูกไม้ดอกเลื้อยคลุม เพื่อความสวยงามและกลมกลืนกับบริเวณโดยรอบ และปลูกพืชคลุมดินประเภทหญ้าแม็กซีกันเพื่อให้บรรยากาศของความร่มรื่น เย็นสบายและสวยงาม นอกจากนั้นยังเสนอให้สร้างพื้นไม้ทางเดินยกระดับเพื่อความสะดวกและลดอันตรายในช่วงฤดูฝน

3. การปรับปรุงกิจกรรมที่มีอยู่เดิมและเพิ่มกิจกรรมใหม่ตามศักยภาพของพื้นที่ ที่สอดคล้องกับแนวคิดของชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การสร้างทัศนียภาพที่สวยงามและการรองรับนักท่องเที่ยวได้เพียงพอ เพื่อเพิ่มความน่าสนใจและดึงดูดผู้มาเยือนทั้งกลุ่มไปเช้า-เย็นกลับและกลุ่มพักค้างคืน ได้แก่ กิจกรรมที่ 1 เดินศึกษาธรรมชาติภูป่าเปาะ เส้นทางเดินเดิมระหว่างจุดชมวิวที่ 3 ขึ้นไปยังจุดชมวิวที่ 4 ที่มีระยะทางประมาณ 200 เมตร ทรัพยากรธรรมชาติสองข้างทางเป็นป่าไผ่เปาะ เฟิร์นและไม้ป่าหายากอีกหลายชนิด ซึ่งสามารถพัฒนาเป็นเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติได้ โดยเพิ่มป้ายแสดงข้อมูลของพืชพรรณและลักษณะทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ เป็นการเพิ่มกิจกรรมและสอดคล้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในมิติของการเรียนรู้ ทั้งส่งเสริมให้คนในพื้นที่เห็นคุณค่าและร่วมกันดูแลป่ามากขึ้น ทั้งนี้ยังเพิ่มกิจกรรมที่ 2 ปิกนิกในสวนย่อมสี่ กิจกรรมการรับประทานอาหารบนภูป่าเปาะโดยใช้วัสดุธรรมชาติ ซึ่งเป็นอีกหนึ่งกิจกรรมที่เป็นการต้องการของคนในชุมชนเอง เพื่อเพิ่มรายได้อีกทางหนึ่งให้กับคนในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวยั่งยืนและการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยเสนอให้นักท่องเที่ยวสามารถนำอาหารที่ซื้ออาหารจากศูนย์บริการนักท่องเที่ยวภูป่าเปาะ ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของกลุ่มแม่บ้านภายใต้ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูป่าเปาะขึ้นไปรับประทานอาหารบนภูป่าเปาะได้ และเพื่อเป็นการลดขยะที่จะเกิดขึ้นจึงหลีกเลี่ยงการใช้ถุงพลาสติก แก้วพลาสติกหรือกล่องโฟมในการบรรจุอาหาร แต่หันมาใช้วัสดุของท้องถิ่นที่เป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชนอยู่ในปัจจุบันอย่างปิ่นโตไม้ไผ่และขันโบราณ ซึ่งเป็นการสร้างเอกลักษณ์ให้กับชุมชน

4. การปรับปรุงระบบสัญจรและสิ่งอำนวยความสะดวก ถนนหินคลุกมีสภาพทรุดโทรมและเป็นหลุมหลายจุด ทำให้การสัญจรไม่สะดวกในฤดูฝน ควรปรับปรุงเป็นถนนลาดยาง เพื่อความคงทนถาวรและสามารถใช้ประโยชน์ได้ในระยะยาว อีกทั้งปริมาณนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นส่งผลให้เกิดการสัญจรของรถอีแต็กติดขัด จึงควรเพิ่มเส้นทางการสัญจรเพื่อระบายปริมาณรถ และลดความหนาแน่นบนถนน รวมถึงเพิ่มพื้นที่จอดรถอีแต็กที่มีเพียง 1 จุด ณ จุดชมวิวที่ 3 ส่วนเท่านั้น ในจุดที่ 1 และ 2 ควรมีพื้นที่สำหรับที่จอดรถให้เป็นระเบียบไม่ปะปนกับพื้นที่ส่วนบริการนักท่องเที่ยวทำให้บดบังทัศนียภาพ ส่วนสิ่งอำนวยความสะดวกจำเป็นต้องเพิ่มระเบียบชมวิวกวและศาลาพักผ่อน เนื่องจากปัจจุบันระเบียบชมวิวกวและศาลาพักผ่อนไม่เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะในบริเวณจุดที่ 1 2 และ 4 จึงเสนอแนะให้มีการปรับปรุงในบริเวณดังกล่าว สำหรับจุดที่ 1 ได้เสนอแนะให้อนุรักษ์ระเบียบเดิมไว้ แต่สร้างระเบียบใหม่โดยใช้วัสดุที่แข็งแรงและมีความคงทนถาวร ส่วนจุดที่ 2 เสนอแนะให้เพิ่มระเบียบชมวิวกวและศาลาเพื่อรองรับกิจกรรมรับประทานอาหารเช้าด้วยวัสดุธรรมชาติ และสำหรับจุดที่ 4 ที่ขาดศาลาที่ให้มีเงาส่งผลให้นักท่องเที่ยวใช้เวลาในบริเวณพื้นที่นี้ค่อนข้างสั้น ดังนั้นควรปรับปรุงพื้นที่บริเวณนี้ด้วยการเพิ่มการให้มีเงาสำหรับพักผ่อน อย่างไรก็ตามพื้นที่ส่วนนี้อยู่ในเขตควบคุม ดังนั้นสิ่งก่อสร้างในบริเวณนี้จึงควรเป็นโครงสร้างชั่วคราวและใช้วัสดุธรรมชาติที่เป็นมิตรและกลมกลืนกับสิ่งแวดล้อม และเพิ่มป้ายแสดงข้อมูลสำคัญของภูป่าเปาะ ที่สอดคล้องกับนโยบายการท่องเที่ยวของรัฐบาลที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวในมิติของการเรียนรู้ อาทิ ป้ายแสดงข้อมูลแผนที่ของภูป่าเปาะ ป้ายแสดงข้อมูลที่สำคัญของทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่และป้ายแสดงข้อมูลประวัติศาสตร์ที่สำคัญ เป็นต้น นอกจากนี้การปรับปรุงสาธารณูปโภคยังเป็นอีกส่วนสำคัญที่ควรให้ความสำคัญ เช่น ห้องสุขา เป็นต้น เนื่องจากจุดชมวิวทั้งหมดยังไม่มีจุดบริการสำหรับห้องสุขา ทำให้นักท่องเที่ยวไม่สามารถใช้เวลานานได้ในพื้นที่ เพื่อให้อำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยว (รูปที่ 8) ในการปรับปรุงภูมิทัศน์นี้ยังได้คำนึงถึงการจัดทำแนวทางในการปลูกต้นไม้และไม้ดอกไม้ประดับที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ โดยเสนอแนะรายชื่อไม้ยืนต้นและไม้คลุมดินที่เสนอแนะให้ใช้ได้ในพื้นที่ ข้อมูลด้านการดูแลรักษาที่เน้นการจัดสวนที่ดูแลรักษาได้ง่าย เลือกรพรรณไม้ที่ไม่ต้องดูแลมากและทนทานต่อสภาวะแวดล้อมได้ดี นอกจากนี้การออกแบบจัดสวนจะต้องให้สะดวกและเหมาะสมกับการเข้าไปปฏิบัติงานในการดูแลรักษาได้ง่าย (รูปที่ 9)

จุดชมวิวกวที่ 1

จุดชมพระอาทิตย์ตก (Sunset) ที่สามารถมองเห็นภูเขา หรือภูเขาเมืองเลยได้ชัดเจนและสวยงามที่สุด จึงออกแบบปรับปรุงภูมิทัศน์ในบริเวณด้วยการเน้นต้นไม้พุ่ม หรือไม้ดอก ที่ไม่บดบังทัศนียภาพของการชมวิวกว ซึ่งส่งเสริมการชื่นชมทัศนียภาพและความสวยงามสำหรับการถ่ายภาพในมุมมองยอดภู โดยใช้ต้นศรีมหาสมุทรและต้นประดู่เป็นหลัก รวมทั้งเสนอแนะให้ผู้เยี่ยมชมความร่มรื่นให้กับพื้นที่บริเวณรอบข้าง นอกจากนี้ยังเสนอแนะให้สร้างระเบียบชมวิวกวและศาลาเพิ่มเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวได้เพียงพอ

จุดชมวิวกวที่ 2

จุดพักผ่อน ณ ส่วนย่อยในบริเวณจุดชมวิวกวที่ 2 นี้มีความเหมาะสมต่อการพัฒนาพื้นที่ให้เป็นจุดพักเพื่อรับประทานอาหารเช้า เนื่องจากมีพื้นที่ราบกว้างและสามารถใช้พื้นที่ในการชมวิวกวได้ทั้งสองฝั่งถนน สามารถตั้งศาลาสำหรับนั่งพักผ่อนและรับประทานอาหาร รวมทั้งยังสามารถจอดรถอีแต็กได้หลายคัน ในส่วนการออกแบบปรับปรุงภูมิทัศน์เน้นการใช้ไม้ดอกไม้ประดับ เพื่อเพิ่มความสวยงามให้แก่พื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับกิจกรรมการถ่ายภาพอีกด้วย

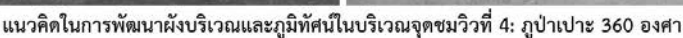
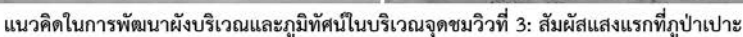
จุดชมวิวกวที่ 3

จุดชมพระอาทิตย์ขึ้น (Sunrise) จุดนี้สามารถมองเห็นภูเขา (ภูเมืองเลย) ได้ในระยไกล อีกทั้งยังสามารถมองเห็นทัศนียภาพของยอดภูเขากวที่ตระวันออกได้อย่างชัดเจนและสวยงามด้วยทุ่งปอเทืองขนาดใหญ่อยู่เบื้องล่าง ซึ่งมีความเหมาะสมต่อการนั่งชมพระอาทิตย์ขึ้นในยามเช้า การออกแบบปรับปรุงภูมิทัศน์ ณ จุดนี้ได้เสนอแนะให้ปลูกพืชคลุมดินตรงกำแพงดินลาดจอร์โด เพื่อความสวยงามและป้องกันการพังทลายของหน้าดินในอนาคต และเพิ่มการตกแต่งด้วยไม้ดอกไม้ประดับบริเวณป้ายรถรับส่งทางขึ้นไปยังจุดชมวิวกวที่ 4 และด้านหน้าระเบียบชมวิวกว

จุดชมวิวกวที่ 4

จุดชมวิวกว 360 องศา จุดนี้นักท่องเที่ยวต้องเดินเท้าด้วยระยะทางค่อนข้างลาดชันประมาณ 200 เมตร ทัศนียภาพของทิวเขาลอดเลาะทางเขาดินนั้นป่าไม้ ด้านบนยอดภูป่าเปาะเป็นลานกว้างขนาดใหญ่ ซึ่งนักท่องเที่ยวยังสามารถชมวิวกวในมุมมอง 360 องศาได้ การออกแบบปรับปรุงภูมิทัศน์ได้เสนอแนะให้สร้างระเบียบทางเดินเรียบเพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินชมวิวกวได้ทุกมุมมอง ปลูกไม้ดอกไม้คลุมดินและหญ้าไม้ยืนต้นเพื่อให้บรรยากาศของความร่มรื่นและสวยงาม นอกจากนี้ยังเสนอแนะให้สร้างต้นไม้เลื้อยเพื่อให้นักท่องเที่ยวในการพักผ่อนเล่น

รูปที่ 8 แนวคิดในการปรับปรุงระบบสัญจรและสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ และการเชื่อมต่อพื้นที่
ที่มา: ผู้วิจัย (2559)

88

สำหรับแหล่งท่องเที่ยวภูเขาเปาะนี้ การพัฒนาทางด้านกายภาพของพื้นที่เป็นแนวทางการพัฒนาลำดับแรก ที่มุ่งพัฒนา ซึ่งได้แก่ การจัดการสัญจรให้สะดวก การปรับปรุงพื้นที่ชมวิวกว้างให้เพียงพอในการรองรับนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น การปรับปรุงภูมิทัศน์ให้สวยงาม และเพิ่มกิจกรรมที่ส่งเสริมการท่องเที่ยว ส่วนการบริหารจัดการนั้นเป็นส่วนรองที่ได้พิจารณา ร่วมด้วย โดยที่การมีส่วนร่วมของชุมชนมีส่วนในการกำหนดทิศทางของการออกแบบผังการพัฒนาและการออกแบบปรับปรุง ภูมิทัศน์อย่างมาก เนื่องจากความต้องการจากชุมชน ศักยภาพของชุมชน ความรู้ความเข้าใจต่อศักยภาพของพื้นที่และปัญหา และข้อบกพร่องต่างๆ รวมทั้งการให้ความร่วมมือเป็นองค์ประกอบพื้นฐานสำคัญ ที่นำไปสู่การวางแผนร่วมกันในการจัดทำ แนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมและการลงมือปฏิบัติตามแผนพัฒนานั้น อันเป็นการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน

5. การอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

แหล่งท่องเที่ยวภูเขาเปาะมีทัศนียภาพที่สวยงามและหลากหลาย สามารถมองเห็นภูหอ หรือ “ฟูจิเมืองเลย” ในอำเภอ ภูหลวงที่ตั้งตระหง่านอยู่ทางทิศตะวันตก ซึ่งเป็นจุดดึงดูดความสนใจให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมเป็นจำนวนมาก จนเกิด ปัญหาในด้านพื้นที่ในการรองรับนักท่องเที่ยวและสภาพของภูมิทัศน์ที่ไม่สวยงามงาม ชุมชนจึงต้องปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวนี้ อย่างต่อเนื่องทุกปี เนื่องจากขาดความรู้ความเข้าใจและการวางแผนในการพัฒนาพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว ดังนั้นในกระบวนการ ออกแบบในการวางแผนและการปรับปรุงภูมิทัศน์ เพื่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวจึงเป็นกระบวนการที่ชุมชนควรรู้และมีส่วนร่วม ในการดำเนินงาน การศึกษาวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน จากการศึกษา สสำรวจและสัมภาษณ์นั้นสามารถกำหนดร่างของแผนพัฒนาและทิศทางในการออกแบบภูมิทัศน์ได้

การปรับปรุงภูมิทัศน์และพื้นที่ใช้สอยในการศึกษานี้ได้พิจารณาถึงการแยกพื้นที่ของนักท่องเที่ยว และลักษณะกิจกรรม ที่แตกต่างกันให้ชัดเจน ด้วยการปรับปรุงภูมิทัศน์ การปรับปรุงกิจกรรมที่มีอยู่เดิม และเพิ่มกิจกรรมตามศักยภาพของพื้นที่ การปรับปรุงระบบสัญจรและสิ่งอำนวยความสะดวกที่เพียงพอในการรองรับนักท่องเที่ยว เพื่อส่งเสริมบรรยากาศของการท่องเที่ยว สำหรับการปรับปรุงภูมิทัศน์ได้ให้ความสำคัญกับธรรมชาติที่เป็นจุดเด่นของพื้นที่และความสวยงามของต้นไม้ ไม้ดอกและ ไม้ประดับ สิ่งก่อสร้างในพื้นที่เน้นรูปแบบที่กลมกลืนกับธรรมชาติและเรียบง่าย แต่คงทนใช้งานได้ในระยะยาว อีกทั้งยังลด อันตรายในการสัญจร ด้วยการเพิ่มทางเดินเท้าที่ยกระดับจากพื้นดินในบริเวณที่เป็นพื้นดินหรือพื้นลูกรัง และสร้างเอกลักษณ์ ให้แก่บริเวณจุดชมวิวกว้างทั้งหมด จากการประเมินศักยภาพของพื้นที่ ความต้องการและความสามารถของชุมชน จึงเสนอแนวทาง ในการออกแบบและพัฒนาให้จุดชมวิวกว้างแต่ละจุดมีทัศนียภาพ เอกลักษณ์และกิจกรรมที่แตกต่างกัน ด้วยศักยภาพของพื้นที่ จึงสามารถส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวนี้ให้เป็นการท่องเที่ยวเชิงแนวคิด นักท่องเที่ยวสามารถเลือกได้นอกกระแสนิยม โดยมีพื้นฐาน ด้านธรรมชาติเป็นจุดแข็งของพื้นที่ อีกทั้งกิจกรรมที่เพิ่มเข้ามาส่งผลประโยชน์ด้านรายได้แก่คนในชุมชนอีกด้วย

แหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้มีศักยภาพที่ดีทั้งในด้านทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่และชุมชนเอง จึงสามารถร่วมมือกันในร่าง แผนแม่บทการพัฒนาและปรับปรุงภูมิทัศน์ที่เหมาะสมกับสภาพภูมิประเทศของพื้นที่ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน รวมทั้งแนวทางในการจัดการท่องเที่ยว โดยที่ชุมชนมีความร่วมมือกันตลอดทั้งกระบวนการออกแบบ ที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในท้องถิ่น ทุกฝ่ายร่วมมือกันอย่างเป็นขั้นตอน ตั้งแต่การเก็บข้อมูล การกำหนดทิศทางในการออกแบบ การออกแบบ การวางแผน และกำหนดความรับผิดชอบ รวมถึงการส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเห็นความสำคัญของแผนแม่บทการพัฒนาและ ปรับปรุงภูมิทัศน์ที่เหมาะสมกับสภาพภูมิประเทศของพื้นที่ โดยที่การสร้างความรู้ความเข้าใจในเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชน ในกระบวนการออกแบบเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวสำหรับเป็นต้นแบบให้ชุมชนสามารถพัฒนาและแก้ไขปัญหาต่างๆ โดย ชุมชนเองนั้น เป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ภายใต้แนวคิด “การท่องเที่ยวโดยชุมชน” ส่วนชุมชนที่มีความเข้มแข็ง ทั้งด้านบุคลากรและองค์ความรู้ในการพัฒนา คนในท้องถิ่นตระหนักถึงความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวและภาคภูมิใจต่อแหล่ง ท่องเที่ยวแห่งนี้ รวมทั้งมีความเข้าใจสภาพของพื้นที่และกลุ่มนักท่องเที่ยวผู้มาเยือน ภาพของแผนพัฒนาจึงมีทิศทางที่ชัดเจน อย่างเป็นระบบยิ่งขึ้น การมีส่วนร่วมของบุคคลผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายและสร้างความรู้ความเข้าใจในเรื่องการมีส่วนร่วมของ ชุมชนในกระบวนการออกแบบ ตั้งแต่การเสนอความคิด วางแผนและตัดสินใจ การลงมือปฏิบัติและผลประโยชน์ ทำให้ชุมชน

สามารถพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนเองได้อย่างยั่งยืนในอนาคต (วิไลภรณ์ ชันดีสิทธิ์, 2541; บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2542; พนิดา สิงห์ครา, 2544; กนกอร รัตนอุดมสวัสดิ์, 2545) ซึ่งเป็นการ (1) พัฒนาคุณภาพชีวิตที่เน้นคนเป็นศูนย์กลาง การพัฒนาและเชื่อมโยงกับกิจกรรมการพัฒนาชุมชน (2) กระตุ้นส่งเสริมให้ชุมชนเข้าใจให้คุณค่า ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม ประเพณีของชุมชนให้กลับฟื้นคืนสภาพได้ (3) ก่อให้เกิดการรวมตัวกันของคนในชุมชน ที่เผชิญต่อผลกระทบทางการท่องเที่ยวแบบเดิม ให้เข้ามามีส่วนร่วมจัดการลดผลกระทบดังกล่าว และจัดระเบียบชุมชนให้เป็นระบบที่ทำให้ชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข โดยที่การพัฒนาพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวภูเขาป่าเขาในการศึกษาวิจัยนี้สอดคล้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน และเกิดผลดีที่ตามมา คือ คนในชุมชนอยากรู้จักตนเองและเกิดความภาคภูมิใจในตนเองมากขึ้น การท่องเที่ยวจึงมีความชัดเจนขึ้น

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ในการออกแบบผังพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและปรับปรุงภูมิทัศน์สำหรับแหล่งท่องเที่ยวภูเขาป่าเขาแห่งนี้ เนื่องจากการทำความเข้าใจกับชุมชนในแต่ละมิติ ทั้งศักยภาพของพื้นที่ และคนในชุมชน ความคิดเห็นและความต้องการของชุมชน เป็นการช่วยกำหนดทิศทางของการออกแบบและการลงมือปฏิบัติ ได้อย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรม ซึ่งการรับฟังความคิดเห็นจากชุมชนต่อผลงานนั้น ถือเป็นการประเมินความเป็นไปได้เบื้องต้นของการนำผลการออกแบบและการศึกษานี้ไปประยุกต์ใช้จริง ทั้งนี้ความเข้าใจถึงความคิดเห็นของประชาชนในชุมชนที่มีต่อประโยชน์ที่ได้รับจากการท่องเที่ยว ดังนั้นการศึกษาในอนาคตจึงควรครอบคลุมถึงระดับระดับความรู้ความเข้าใจ รูปแบบและระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวภูเขาป่าเขาจึงเป็นลำดับถัดไปที่ควรพิจารณาศึกษาเพิ่มเติม เพื่อให้ชุมชนได้เรียนรู้กระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนา และนำไปปรับใช้เป็นต้นแบบของกระบวนการวางแผนหรืองานออกแบบ เพื่อการพัฒนาโดยชุมชนเองในอนาคต

นอกจากนั้นการเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ยังควรพิจารณาถึงกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอื่น อาทิ กลุ่มนักท่องเที่ยว การเข้าถึงพื้นที่และแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง ที่เป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องในการวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ดังนั้นการศึกษาในอนาคตจึงควรพิจารณาประเด็นเหล่านี้ร่วมด้วย

6. กิตติกรรมประกาศ

การศึกษานี้ได้รับความร่วมมือและอนุเคราะห์ข้อมูลสำคัญจากชุมชนหมู่บ้านผาห้วยและชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูเขาป่าเขา รวมทั้งทุนสนับสนุนโครงการจากสำนักงานพื้นที่พิเศษเลย (อพท.5) ภายใต้โครงการจัดตั้งเครือข่ายการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่พิเศษ ที่ทำให้การทำวิจัยครั้งนี้สำเร็จลงไปได้ด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

- กนกอร รัตนอุดมสวัสดิ์. (2545) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวสามเหลี่ยมทองคำ อำเภอ เชียงแสน จังหวัดเชียงราย. (สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่).
- โกศลย์ นามมะลิ. (19 สิงหาคม 2559). สัมภาษณ์โดยวราพรณ ผลโพธิ์. สถานการณ์การท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว ภูเขาป่าเขา. ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวภูเขาป่าเขา จังหวัดเลย.
- เครือข่ายชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูเขาป่าเขา. (2559). แผนยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการ. ในรายงานการประชุมของ ชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูเขาป่าเขาปี พ.ศ. 2558. เลย: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน).
- ฉัตรเฉลิม งามอาชานศาล. (2551). จุลสารวิชาอิเล็กทรอนิกส์ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. เข้าถึงได้จาก: <http://www.etatjournal.com/web/>.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2542). การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. เชียงใหม่: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัย เชียงใหม่.

- พนิตดา สิงห์ครา. (2544). ศักยภาพของชุมชนบ้านห้วยอีในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ กรณีบ้านห้วยอี อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน. (สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่).
- วิไลภรณ์ ชันดีสิทธิ์. (2541). วรรณคดีของเกษตรกรต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต บ้านแม่ใหม่ ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่. (สารนิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่).
- วีระพล ทองมา. (2550). การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism: CBT) สำหรับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนในเขตที่ดงป่าไม้. เข้าถึงได้จาก: www.dnp.go.th/fca16/file/i49xy4ghqzsh3j1.doc.
- ศิริรัตน์ โตสัมพันธุ์มงคล. (2549). การวางแผนกลยุทธ์เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนในจังหวัดตาก. (วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ).
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน. (2560). การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ภูป่าเปาะ. เข้าถึงได้จาก: <http://www.codi.or.th/index.php/public-relations/news/15281-2017-01-22-04-25-53>.